

**ИНФОРМАЦИСКА ПИСМЕНОСТ:
ПРАШАЊЕ ЧИЕ РЕШАВАЊЕ БАРА ИТНА АКЦИЈА
ВО ЗЕМЈИТЕ ВО РАЗВОЈ И ЗЕМЈИТЕ ВО ТРАНЗИЦИЈА**

Маг. Здравка Пејова, Раководител
Библиотечно-информатичка служба
Меѓународен центар за промоција на претпријатија
Љубљана, Словенија

Прилог подготвен за УНЕСКО, Националната Комисија за библиотеки на САД и Националниот форум за информатичка писменост на САД. Препорачаната форма на библиографскиот запис за цитирање и репордукција на овој реферат се наоѓа на крајот од рефератот.

АПСТРАКТ

Во овој реферат се зборува за заостанувањето на помалку развиените земји (земјите во развој и земјите во транзиција) во преземањето иницијативи и изведувањето проекти за развој, промоција и примена на образовни програми од подрачјето на информатичката писменост. Авторот укажува на состојбите со информатичката писменост во академскиот и стопанскиот сектор, и посебно во образованието и обуката на подрачјето на бизнисот и менаџментот. Авторот нагласува дека без потребниот финансиски и стручен поттик од страна на меѓународните организации и развиените земји, помалку развиените земји нема да можат соодветно да ги решаваат ниту проблемите на информатичката писменост, ниту пак на основните претпоставки за неа, како што се развивањето и надградувањето на информатичката и библиотечна инфраструктура. Во рефератот се дадени предлози за покренување заеднички проекти со кои би им се помогнало на помалку развиените земји да ги интензивираат и рашират постојните и да започнат нови активности на подрачјето на унапредувањето на информатичката писменост.

1. ВОВЕД

Големиот јаз помеѓу развиените земјите и земјите во развој и во транзиција (или со други зборови помалку развиените земји) е особено видлив во асиметријата во достапот и користењето на огромните репозитории на информации и знаење што денес постојат во светот. Наспроти се пошироката распространетост на користењето на информатичките и телекомуникациските технологии во овие земји, изгледа дека ситуацијата на тој план не се подобрila во доволна мера. Помалку развиените земји продолжуваат и натаму да страдаат од многу низок степен на користење на најважниот ресурс на денешницата: информациите и знаењето. Една од причините за тоа е секако недостатокот на информатичка писменост кај скоро сите сегменти од општеството. Недоволното вешто и ефикасно користење на информациите и знаењето предизвикува загуби во користењето на другите ресурси и директно влијае врз продуктивноста во сите сфери на

животот и работата - во образованието, истражувањето, стопанството и администрацијата. Помалку развиените земји се хендикепирани во својот развој бидејќи не можат да го реализираат повеќекратниот ефект на ефикасното користење и примена на информациите и знаењето како значаен ресурс. Токму заради тоа, итното и енергично решавање на проблемот на информациската писменост во помалку развиените земји е непоходно за спречување на понатамошното зголемување на јазот помеѓу развиените и помалку развиените земји во светот.

2. ОД НЕДОСТАТОК КОН ИЗОБИЛСТВО ОД ИНФОРМАЦИИ

Да се заборува воопштено за земјите во развој и земјите во транзиција е тешко, а уште потешко е да се прават некои споредувања меѓу нив. Како што е познато постојат многу големи разлики во нивното историско минато и во нивната сегашна гео-политичка, економска, општествена и културна состојба, кои го условуваат степенот на нивниот општествено-економски развој и последователно степенот на информациската писменост на граѓаните. Во секој случај, поминувајќи низ слични политички, економски и општествени промени во последниве две децении, најголем број од овие земји, независно од степенот на нивниот развој, имаат некои заеднички точки во однос на информациската писменост, како што се:

- нови политички структури, нови функции во државната администрација, отворање на мас-медиумите, и во случајот на земјите во транзиција од Европа, процеси на интеграција во ЕУ;
- економски реформи, индустриски и организациски преструктуирања, приватизација, масовно формирање на нови фирми, либерализација и интернационализација на стопанствата и прифаќање на пазарни принципи, а со тоа и потреба од поагилно и попретприемачко однесување на организациите и поединците;
- создавање на многу нови закони во сите сфери од животот како резултат на политичките и економските промени и на усогласувањата со меѓународните норми и стандарди;
- развој на телекомуникациските инфраструктури, воведувањето на најновите информациски и телекомуникациски технологии, развој на информациските услуги и индустрија;
- прилагодување на образните системи кон меѓународните стандарди нивното отворање за образните и информациски услуги од други земји;
- огромно зголемување на достапноста на печатени и електронски извори на информации;
- се поголем број на корисници вешти во користењето на информациската и телекомуникациската технологија.

Сите овие промени резултираат во драматичен пресврт во овие земји од недостаток на информации до изобилство на информации, и создаваат нови образовни проблеми ставајќи го во фокус прашањето на информациската писменост. За жал, досега на прашањето на информациската писменост не му било обрнато доволно внимание ниту од страна на информациските и библиотечни стручњаци ниту пак од другите одговорни фактори.

Терминот информациска писменост што се користи во овој реферат ја подразбира дефиницијата на ALA (американското библиотекарско друштво) од 1989 година со нагласок на содржинскиот дел, што значи на знаењето и вештините за достап до и користење на ресурсите на информации и знаење.*

Моите исказувања во овој реферат се базираат врз опсервациите од мојата работа и искуство во Библиотечно-информациската служба на Меѓународниот центар за промоција на претпријатија (меѓународна истражувачка и образовна организација за развој на менаџментот во земјите во развој и земјите во транзиција). При нудењето информациски услуги на МБА студенти, професори и истражувачи, менаџери, претприемачи итн., од разни помалку развиени земји, забележувам дека во доста голем процент покажуваат недостаток дури и од некои многу основни знаења и вештини од информациската писменост. Моите опсервации исто така се базираат и врз мојот увид во Словенија, земјата домаќин на Меѓународниот центар, како и врз увидот во состојбите во другите поранешни југословенски републики.

Идентите и препораките дадени во овој реферат за решавање на прашањето на информациската писменост произлегуваат од перспективите на меѓународна организација која работи за земјите во развој и земјите во транзиција. Сакам да истакнам дека во овој реферат разгледувањето на прашањето за информациската писменост се однесува на привилегираните сегменти од населението, значи на оние кои се веќе вклучени во процесот на образование, кои се вработени, имаат пристоен приход и можат да си дозволат компјутери и приклучок на Интернет. Информациските проблеми на другите сегменти на населението (невработените, сиромашните, необразуваните, итн.) се многу посериозни и посложени и бараат ангажирања од поинаква природа и пристап.

3. ИНФОРМАЦИСКО-БИБЛИОТЕЧНИОТ СЕКТОР И ПРАШАЊЕТО НА ИНФОРМАЦИСКАТА ПИСМЕНОСТ

Наспроти политичките, општествените и технолошките промени, проблемот на информациската писменост во помалку развиените земји не беше, и фактички не можеше да биде, решаван соодветно. Економските реформи низ кои најголем број од помалку развиените земји минуваа беа доста болни

* "Да бидеш информациски писмен, значи да се бидеш способен да препознаваш кога ти требаат информации и да имаш способности, информациите што ти требаат, да ги лоцираш, да ги оцениш и ефикасно да ги искористиш." American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy. Final Report. (Chicago: American Library Association, 1989.)
<http://www.ericfacility.net/ericdigests/ed427777.html>

Според надградувањата на Ocotillo групацијата информациската писменост опфаќа способности на поединецот:

- да ги идентификува и препознава информациите што му требаат;
- да ги најде тие информации без оглед на тоа во кој формат или медиум се складирани;
- да ги анализира и да го оцени нивниот квалитет и употребливост;
- да ги синтетизира користејќи вештини на критично размислување како што се селекција, логика, организација, асоцијација;
- да ги користи за ефективно следење на своите цели и за поттикнување на креативноста и зголемување на знаењето.

<http://www.mcli.dist.maricopa.edu/ocotillo/report96/rep5.html>

процеси. Тие предизвикаа зголемување на невработеноста, намалување на производството, уназадување на многу работи во функционирањето на јавниот сектор со што уште повеќе ја влошија и онака незавидната состојба на информациско-библиотечниот сектор. Хроничниот недостаток на финансиски средства, сиромашните информациски ресурси и немањето можности за конитнуирано дообразување и стручно усовршување со нови знаења и вештини го спречи информациско-библиотечниот кадар да преземе похрабри чекори во остварувањето на својата улога во промоцијата и примената на информациската писменост. Малиот број стручно образувани и подготвени библиотекари и информациски стручњаци едвај успеваат да ги водат, одржуваат и развиваат сложените информациски и библиотечни системи и мрежи. Малубројни и професионално недоволно моќни не можат да лобираат и да се борат за политичка, финансиска и друг вид потпора со која би можеле да иницираат и изведуваат проекти за подобрување на информациско-библиотечниот сектор. Од истите причини тие не се во состојба да го искористат своето уникатно знаење и вештини од информациската писменост и да реализираат смислени програми и проекти за подобрување на информациската писменост кај своите корисници и кај пошироката публика, ниту пак да развијат соодветна соработка на тој план со наставниот кадар.

4. РЕШАВАЊЕТО НА ПРОБЛЕМОТ НА ИНФОРМАЦИСКАТА ПИСМЕНОСТ ВО РАЗВИЕНИТЕ И ВО ПОМАЛКУ РАЗВИЕНИТЕ ЗЕМЈИ

Информациската писменост се смета за голем проблем во развиените земји во кои доходот по жител е многу поголем, во кои постојат добро развиени библиотечно-информациски инфраструктури, и што е најважно во кои постои доста голема популација на енергични, високо образувани и стручно подготвени информациски и библиотечни специјалисти кои работат на промоцијата и примената на различните програми за подобрување на информациската писменост. Лесно може да се замисли каков проблем претставува информациската писменост на другиот крај на спектрумот на развиени - неразвиени земји. Само една бегла проверка на Интернет во врска со програмите и проектите за информациската писменост во земјите во развој покажува колку силен натпревар постои меѓу универзитетите и училиштата во давањето можности и прилики на студентите и учениците за развивање на нивните знаења и вештини од информациската писменост. Бројот на конзорциуми, организации, друштва и здруженија, комитети, тела итн., кои работат на промоцијата и примената на информациската писменост е огромна. Илјадници добро образувани и обучени, мотивирани и само-мотивирани стручњаци го фокусираат своето знаење и разбирање врз решавањето на проблемите на информациската писменост.

Кога ги споредуваме развиените и помалку развиените земји во врска со информациската писменост, кај развиените земји го забележуваме следново:

- моќни и масовни движења и мрежи на организации и стручни здруженија ангажирани на промоцијата и примената на информациската писменост;
- добро развиени библиотечни и информациски системи и мрежи;
- посветување значително внимание во училиштата и универзитетите врз вештините како да се учи самостојно и до крајот на животот, односно

како да се најдат, оценат и ефикасно искористат информациите и знаењето;

- добро образувани и обучени информациски и библиотечни стручњаци и образовен кадар полн со ентузијазам, кои делуваат енергично и во многу случаи самоиницијативно;
- мноштво на образовни програми, курикулуми и силабуси со усогласени цели, стандарди, мерки и придрожени со иновативни пристапи за предавање, многу од кои се без надомест достапни на Интернет;
- корисници на информации кои низ текот на целото свое школување користеле богати и добро организирани извори на информации.

За разлика од помалку развиените земји, кај кои постои:

- недостаток на соработка помеѓу повиканите стручни организации;
- недостаток од добро артикулирани и промовирани политики и програми за унапредување на информациската писменост;
- недоволно развиени библиотечни и информациски системи и мрежи;
- скапи телекомуникациски услуги;
- недостаток на образувани и стручно оспособени информациски и библиотечни кадри кои би дале поттик за промоција и примена на информациската писменост;
- уплашени корисници кои не се доволно запознаени со природата на информациите, нивното создавање, публицирање и дисеминирање, што значи се без ментална мапа на светот на информации/публикации и знаење.

Кон сите овие наведени разлики помеѓу развиените и помалку развиените земји во однос на информациската писменост секако треба да се додаде и таканаречената дигитална поделеност.

5. ИНФОРМАЦИСКАТА ПИСМЕНОСТ ВО АКАДЕМСКИ КОНТЕКСТ

Иако владите на скоро сите земји во светот се веќе ангажирани во подготвувањето на таканаречените е-стратегии, во кои масовно се опфатени и програми за унапредување на е-писменоста, содржинскиот дел на е-писменоста, информациската писменост, недостасува. Освен некои почетни политики и некои основни програмски формулатии, не постојат помасовни и издржани програми и проекти, главно, како што веќе напоменав, заради недостатокот на потребните стручњаци од библиотечно-информацискиот сектор. Се разбира дека има исклучоци. Еден пример за земја со напреден и осмислен програм за информациска писменост е Естонија, каде библиотечно-информациското образование е доста развиено. Некои земји, како на пример Словенија, имаат развиено добри програми за основните училишта, кои обезбедуваат солидни знаења и вештини од информациската писменост. Нивното поригорозно изведување во праксата тешко се реализира заради недостатокот од кадри и финансиски средства.

Друга исто така важна причина за недоволните иницијативи и реализацији на програми за содржинскиот дел на информациската писменост е таа што, заради потребното специфично знаење, ниту приватниот сектор не може соодветно да се вклучи, како што е тоа примерот со центрите за странски јазици или за компјутерска писменост.

Во овој момент, кога заборуваме за информациската писменост, стотици илјади ученици и студенти го завршуваат своето образование и стапуваат во новиот свет на информациско општество, е-управување, е-стопанисување, свет на стопанства базирани на информации и знаење, без да ги владеат основите на информациската писменост - практично - информациско неписмени.

Систематското недоволно инвестирање во информациско-библиотечниот сектор, всушност воопшто во сферата на образоването и истражувачката работа, недоволната соработка помеѓу наставниот кадар и библиотекарите резултирале во ситуација во која студентите ги добиваат своите дипломи без да се здобијат со било какво формално образование или обука од информациската писменост, освен со можеби некои воведни тури низ библиотеката и некои случајни инструкции и предавања. Често се случува многу студенти да ги пропуштат и овие тури и предавања, кои се обично во првата година на универзитетското образование, да не ги прелисташат разните упатства за користење на библиотеката и информациските извори или пак самите да разберат и научат кои извори на информации се важни за нив итн.

Наставниот кадар, самиот недоволно запознаен со богатството и сложеноста на многубројните извори на информации и самиот не поседувајќи знаење и вештини од информациската писменост, не е во позиција истото да го бара од студентите.

Крајниот резултат е студентите вуспешног да ги завршуваат своите студии без да се здобијат со информациска писменост. Кога ќе го земеме предвид развојот на информациските производи и услуги кој се случува во еден распон од четири години на едно просечно универзитетско образование, развој кој нити самите библиотекари и информациски стручњаци не се во состојба да го следат и апсолвираат, можеме да си претставиме колку студентите остануваат покусо во однос на можностите што тие информациски услуги и производи ги пружаат за поефикасно стекнување на знаење. Таквата раширена информациска неписменост во помалку развиените земји претставува сериозен проблем кој предизвикува натамошно економско заостанување кај нив. Исто така информациската неписменост претставува и една од причините за недоволното враќање од инвестициите вложени во библиотечно-информацискиот сектор, односно во купувањето на скапи информациски ресурси, кои остануваат недоволно искористени.

6. ИНФОРМАЦИСКАТА ПИСМЕНОСТ ВО КОНТЕКСТ НА СТОПАНСКИОТ СЕКТОР

Слична ситуација на недоволно враќање на вложените средства се среќава и во стопанскиот сектор, каде заради недоволната компјутерска писменост масивните инвестиции во набавката на информациската технологија не ги даваат саканите резултати на подобро работење и поголеми економски ефекти. Ова посебно паѓа во очи кај Интернет и Интранет решенијата, кои бараат многу повеќе знаење отколку само компјутерската писменост. Наспроти зголемената употреба на информациската и телекомуникациската технологија во помалку развиените земји прерано е да се зборува дека нивните економии се стремат кон станување економии базирани на информации и знаење. Процесите на преструктуирање, ревитализација, воведување на најнови технологии, создавање на нови претпријатија често се изведуваат без соодветно разгледување на клучното прашање за потребните

стратегии за управување со информациите и знаењето и во тие рамки прашањето за информациската писменост на вработените. Сé уште не се реагира на фактот дека повисоката продуктивност и додадената вредност по вработен денес директно зависи од знаењата и вештините од информациската писменост како во производниот така и во услужниот сектор. Управувањето со информациите и управувањето со знаењето кои постојано се развиваат и кои се повеќе одлучуваат за конкурентноста на организациите денес на светскиот пазар, ја прават информациската писменост главно стратешко прашање. Управувањето со информациите и знаењето кои имплицираат висок степен на информациска писменост сé уште не се препознаени како критичен фактор за успешно работење на организациите и во приватниот и во јавниот сектор. Иако деловната успешност во условите на глобализирана економија денес зависи од брзиот, економичен и ефикасен пристап и користење на информациите и знаењето, многу организации сé уште не работат врз унапредувањето на институционалната или индивидуалната информациска писменост. Во такви услови дури и достапноста на високо развиените и лесни за користење информациски производи и услуги остануваат неискористени од страна на голем број претпријатија, кои сé уште не знаат да лоцираат информации од витално значење за нив, како што се информациите за конкретните производи, пазари, маркетингот, технологиите, финансите итн.

Причините за недоволното користење на информациите и знаењето во помалку развиените земји, покрај неразвиената информациска писменост, се:

- високите трошоци и цени на овие извори на информации и знаење во однос на нивната ниска куповна моќ;
- најголем дел од меѓународните информациски услуги се наменети за потребите на корисниците од развиените земји;
- јазичните бариери, итн.

Крајниот ефект од ниското ниво на информациската писменост и последователно на недоволното и неефикасно користење на информациите и знаењето е недоволното разбирање на економската и деловна стварност меѓу носителите на економските дејности и воопшто пошироката јавност.

7. ИНФОРМАЦИСКАТА ПИСМЕНОСТ ВО КОНТЕКСТ НА МЕНАЦЕРСКОТО И БИЗНИС ОБРАЗОВАНИЕ - ИСКУСТВА И ИНИЦИЈАТИВИ НА БИБЛИОТЕЧНО ИНФОРМАЦИСКАТА СЛУЖБА НА МЕЃУНАРОДНИОТ ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈА НА ПРЕТПРИЈАТИЈА

Недостатокот на специјализирани курсеви за информациска писменост на факултетите за бизнис и менаџмент, и воопшто на економските факултети, е една од главните причини за многу малото користење на богатството на достапни домашни и странски информации во печатена и електронска форма, како во академскиот, така и во деловниот контекст. Студентите дипломираат и започнуваат да работат недоволно обучени за разбирање на деловната средина, економијата и економските трендови во својата земја и во светот. Употребата на компјутерите, менаџерските информациски системи, системите за донесување одлуки се предмети кои подолго време се вклучени во курикулумите и силабусите на скори сите факултети за менаџмент, бизнис и економија во помалку развиените земји. Но, сé уште нема специјализирани курсеви за изворите на деловни информации и нивното користење, иако по

природата на економските, бизнис и менаџмент студиите потребно е ригорозно следење на индустрите и бизнисот и толкување на економските активности и нивните резултати во непосредната и во пошироката околина. Дијапазонот и сложеноста на изворите на деловни информации што ги создава индустриската на информациските услуги и нивната експлоатација имаат силно влијание врз работата на претпријатијата и последователно на целото стопанство. Правилното разбирање и користење на богатството на информациите би требало да биде една од главните цели на економското, менаџерското и бизнис образование и обука. Самата настава, студирањето и истражувачките активности како што се подготовката на предавањата, студиите на случаи, семинарските, дипломските, магистерските и докторски трудови, истражувањата и проектите за реалниот свет на стопанството, итн., во менаџерското, бизнис и економско образование, како впрочем и во сите други науки и области, бара високо ниво на знаење и вештини од информациската писменост.

Меѓународниот центар за промоција на претпријатија, меѓународна истражувачка и образовна организација посветена на соработката помеѓу земјите од Север и Југ, Исток и Запад на подрачјето на развојот на менаџментот, веќе 14 години спроведува постдипломски МБА студии. Во процесот на давање билбиотечно-информациска поддршка на студентите, кои доаѓаат од разни земји со различни образовани системи се соочивме со еден општ проблем, а тоа е проблемот на нивните непознавања и некристиње на изворите на информации. Со цел да ја подобриме оваа ситуација Информациско-библиотечната служба на Меѓународниот центар реализира два проекти во врска со користењето на информациските извори во контекст на менаџерското и бизнис образование со финансиска поддршка на Институтот за отворено општество. Првиот проект беше организација на работилница вИнформациско-библиотечна поддршка на менаџерското и бизнис образование во земјите на источна Европа и поранешниот Советски сојуз, која се одржа во декември 1996 година. На оваа работилница учествуваа раководители на библиотечно-информациски служби од пет западни, развиени земји (Австралија, Белгија, Франција, Велика Британија и САД) и 11 од земјите на источна Европа и поранешниот Советски сојуз (Бугарија, Чешка, Естонија, Казахстан, Македонија, Полска, Романија, Русија, Словенија и Украина). Вториот проект, кој беше изведен во 1999 беше посветен на развивање и тестирање курс за користење на извори на деловни информации.

Работилницата ги осветли огромните разлики во нивото, дијапазонот и софистицираноста на информациско-библиотечната поддршка што им се дава на студентите во западните, развиени земји и во земјите во транзиција. Додека во развиените земји се согледуваше постоење на еден вид стандардизирана библиотечно-информациска поддршка со вклученост на најновите достигнувања во информациските производи и услуги (книги, списанија, референтни публикации, бази на податоци, аудио и видео касети, извештаи од компании, пристап до он-лайн и Интернет итн., придружени со многу упатства, водичи и курсеви за нивно користење, во земјите во транзиција се согледуваше многу ограничен избор на публикации и информациски услуги во поддршка на образовниот процес. Работилницата исто така укажа и на проблемот на информациската писменост во смисла дека и малиот број на достапни извори на информации не се користат

доволно заради отсъството на било какви образовни програми за пристап и користење на информациски извори.

Иако во последните неколку години благодарејќи на раширената употреба на Интернет можностите за пристап и користење на информациите извонредно се зголемија, но проблемот на многу малото и неефикасно користење на информациските ресурси, токму заради недоволната информациска писменост, остана.

Ова ни даде инспирација да го покренеме проектот за користењето на изворите на деловни информации, кој покрај развивањето и тестирањето на курсот резултираше и со и издавање на Прирачник за обучувачи за извори на деловни информации и нивно користење.

(Ruth A. Pagell and Zdravka Pejova. 1999. *Training Course on Business Information Sources and Their Uses: Trainer's Manual*. Ljubljana, International Center for Promotion of Enterprises, [var. pag.])

Овој прирачник, кој е наменет за потенцијалните инструктори/обучувачи како помош во организирањето и изведувањето образовни курсеви, е направен така што овозможува промени по желба со оглед на потребите и специфичностите на одделните ситуации и целни публики. Библиотеките кои сакаат да ги образуваат своите корисници за изворите на деловни информации можат да користат одделни модули. Овој прирачник исто така може да се користи и од страна на самите крајни корисници за само-обука. Прилагодена верзија на овој курс под наслов *Истражување во економијата и бизнисот: ресурси и стратегии* беше изведена од меѓународниот информациски програм на амбасадата на САД во Виена, во октомври 2001 за професори, истражувачи, информациски стручњаци и библиотекари од централна и источна Европа.

Во последниве неколку години Информациско-библиотечната служба на Меѓународниот центар за промоција на претпријатија ја сподели судбината на многу библиотеки кои беа погодени од промените во непосредната и во пошироката околина. Притисната од неповолната финансиска организација во сопствената, матична организација мораше драстично да го намали купувањето на бази на податоци, периодични списанија и посебно купувањето на книги, да отпушти вработени и на тој начин да изгуби многу од своите надворешни корисници. Истовремено покрај притисокот за намалување на трошоците се зголемуваше и притискот за самостојно покривање на трошоците преку стекнување приходи. За да преживее, библиотеката се одлучи за радикални чекори кон целосна трансформација од информациско-библиотечна служба во центар за промоција на информациска писменост и електронско образование. Сé поголемите потреби за подготвување на студентите и професорите, на истражувачите, стручњациите и воопшто на целокупното население за активно учество во информациското општество, во библиотеката го сфативме како ниша која би отворила можности за работа и за библиотеката и за самата матична организација. Оваа наша намера беше поддржана и со резултатите од една анкета изведена во рамките на еден ЕУ проект за е-образование во кој учествуваше и Меѓународниот центар. Имено, во проектот се изведе анкета за согледување на општата состојба со е-образованието во повеќе ЕУ земји и во Словенија. Резултатите покажаа дека основни пречки за развој на е-образованието се во непознавањето на

основите на компјутерската и информациска писменост, јасно покажувајќи дека образните институции не работат доволно на унапредувањето на информациската писменост како неопходна подготвка за активно и ефикасно вклучување во електронското учење и работа.

Проектот на Меѓународниот центар за трансформација на Библиотеката во Центар за промоција на информациска писменост и е-образованието, кој е во склад со мандатот на Меѓународниот центар за помош на земјите во развој и земјите во транзиција во развојот на менаџментот, предвидува активности кои ќе бидат осредоточени на пренос и дисеминација на знаења и искуства од подрачјето на е-образованието и информациската писменост во рамките на разните програми за развој на кадровските ресурси.

Меѓународниот центар во реализацијата на поставувањето и работата на овој Центар ќе ја користи својата широка мрежа на организации (факултети, информациски служби и библиотеки, министерства, стопански комори, заводи за вработување, андрагошки центри, итн.) со кои соработува и при подготвувањето на разните курсеви, семинари и работилници и при ангажирањето на предавачи и посебно на што е можно поголем број на посетители на овие семинари и работилници.

Посебен акцент во оваа соработка ќе се даде на меѓународните и национални специјализирани организации за информациска писменост како што се меѓународните и библиотекарски здруженија, УНЕСЦО, Форумот за информациска писменост на САД, итн.

Се предвидува дел од промоциските и образовни активности да се нудат со наплата за надворешни учесници од комерцијалниот сектор, да се издаваат просториите со цел да се генерира приход со кој ќе се одржува и понатаму развива Центарот. За таа цел се предвидува и спонзорска соработка со истакнати фирмии од информациско- телекомуникациската гранка.

8. ПРЕДЛОЗИ ЗА РЕШАВАЊЕ НА ПРАШАЊАТА ОД ОБЛАСТА НА ИНФОРМАЦИСКАТА ПИСМЕНОСТ ВО ПОМАЛКУ РАЗВИЕННИТЕ ЗЕМЈИ

Искуствата од овие скромни напори на Меѓународниот центар во подобрувањето на користењето на информациските ресурси во контекстот на менаџерското и бизнис образование во централна и источна Европа покажува дека и покрај сознанијата за неопходноста од информациската писменост до ден денс се уште многу малку е направено во таа насока. Тоа зборува дека без поголеми поттикнувања и финансиска помош од страна, помалку развиените земји нема да можат соодветно да ги решаваат проблемите на информациската писменост и воопшто проблемите на надградувањето на информациската инфраструктура, посебно во нивните сегашни услови на сиромашни информациски ресурси, недоволно развиена инфраструктура и изразен недостаток на стручни кадри. Токму поради тоа потребна е потесна соработка и на меѓународен и на билатерален план помеѓу развиените и помалку развиените земји.

Многу добар пример за таква соработка е проектот DEDICATE за развој на в образовен курс за информациска писменост во рамките на 4. Рамковна програма на ЕУ за телематика за библиотеките. Во петтата и шестата Рамковна програма на ЕУ, посебно преку програмите TEMPUS, LEONARDO, SOCRATES, MINERVA се изведени и се изведуваат многу проекти, иако конкретно на подобрувањето на информациската писменост, посебно на содржинскиот дел од информациската писменост, се уште недоволно.

Добри резултати може да се постигнат само ако стручњаците од развиените и помалку развиените земји работат заедно и црпат од досегашните постигнувања и искуства преку изведувањето на заеднички проекти во правец на интензивирање и ширење на постоечките и започнување нови активности за промоција и за примена на информациската писменост со покривање на широк спектар на прашања како што се подигање на свеста за информациската писменост, дефиниција на политики и стратегии и артикулација и реализација на конкретни проекти, со вклучување на следново:

8.1. Согледувања и студии кои би им помогнале на земјите да:

- увидат што било направено до сега и што треба да се направи во иднина за промоција и примена на програмите за информациската писменост;
- направат увид во тоа колку добро информациската писменост и потребата за неа е сфатена меѓу библиотекарите, наставниот кадар, вработените и воопшто целокупното население;
- го оценат мноштвото на пристапи, идеи, практични решенија развиени и реализирани во другите држави за да можат да одлучат што е применливо во нивните конкретни услови;
- формулираат исцрпни политики и стратегии за унапредување на информациската писменост;
- ги дефинираат улогите и должностите на националните и локални влади, стручни здруженија и организации за промоција, развивање и примена на програми за унапредување на информациската писменост.

8.2. Определување на национална централна институција во мрежата на образовни и библиотечни организации и здруженија, која би:

- презела одговорност за генерална промоција на информациската писменост на национално ниво со поддршка на разни иницијативи, програми и проекти;
- се грижела за формализирање на образовни програми за унапредување на информациската писменост, односно за нивното потврдување од страна на образовните авторитети на највисоко ниво;
- се грижела во континуитет за осовременување на содржините на образовните програми за информациската писменост;
- им помагала на училиштата и факултетите да ги определат потребните знаења и компетенции од информациската писменост за одделни нивоа и подрачја на образоването и за вградување содржини од информациската писменост во наставните планови и програми;
- ја координирала соработката помеѓу главните актери во информациско-библиотечниот сектор којшто ја обезбедува потребната инфраструктура;

- координирала соработката помеѓу библиотекарите и наставниот кадар во примената на програмите по информациска писменост со стимулирање на:
 - наставниот кадар да вградува содржини од информациската писменост во своите предмети;
 - библиотекарите да подготвуваат разни видови инструкции за користење на изворите на информации
- ги поттикнувала и стимулирала организациите да истрајуваат во своите напори за развивање и примена на програми и проекти за унапредување на информациската писменост од најраните години во училиштата до програми за образование низ целиот живот;
- се грижела особено за воведување на нови облици на образование како што е е-образованието итн.;
- поддржувала поблиска соработка помеѓу академските и истражувачките кругови и индустрискиот и деловен сектор за унапредување на информациската писменост кај вработените.

8.3. Организирање на семинари и работилници за обука на обучувачи (наставниот кадар и библиотекарите) со цел да се:

- надмине акутниот недостаток на екпертиза потребна за имплементација на програмите за унапредување на информациска писменост. Овие семинари и работилници треба да бидат наменети за пренос на know-how, кое треба да биде сосредоточено врз:
 - надградување на знаењето од информациската писменост и кај наставниот кадар и кај библиотекарите;
 - учењето како да се пренесува знаењето до крајните корисници на информациите и знаењето;
 - тоа како да се интегрираат содржини од информациската писменост во одделните предмети;
 - разбирање, преведување, прилагодување и преобликување на постоечките курсеви/образовни модули од информациската писменост од развиените земји кон спецификите на локалната средина (инфраструктурата и достапните информациски ресурси)
 - создавање на сопствени, самостојни или вградени во други предмети образовни содржини и инструкции, изготвување работни тетратки, вежби итн.;
 - помасовно користење на Интернет во тие инструкции како собствен дел од информациската писменост.

8.4. Создавање услови за одржување курсеви по информациска писменост во организациите на приватниот и јавниот сектор:

- како одговор на потребите за здобивање, обновување, освежување и надградување на знаењата од информациската писменост кај се поголемиот број на популацијата од поединци, претприемачи, менаџери кои немале прилика во текот на своето школување да се здобијат со информациска писменост, посебно на потребите на вработените вклучени во проектите на реформите на администрација и стопанството за електронското управување во јавната администрација и електронското работење во трговијата и стопанството;

- со стимулирање на специјализираните агенции за развој на малото стопанство кои со својата мисија и инфраструктура пружаат идеални услови за изведување на програми и проекти за унапредување на информациската писменост во соработка со академските и библиотечни организации.

9. ЗАКЛУЧОЦИ

Подучувањето информациска писменост има смисла и дава добри резултати во економски и социјално развиени средини кои одржуваат и развиваат солидни библиотечно информациски инфраструктури и кои создаваат услови за развој и примена на нови форми на работење и учење базирани врз интензивно користење на информации и знаење. Во тој поглед очигледно е дека развивањето на капацитети и можности за промоција и примена на програми и проекти за унапредување на информациската писменост бараат значителни ресурси и финансиска поддршка, кои како што е добро познато се ограничени на северните земји. Во помалку развиените земји во обезбедувањето основни предуслови за стекнување со информациска писменост, а тие предуслови се градењето, надградувањето и одржувањето на библиотечно-информациски системи и мрежи базирани врз современата информациско-телекомуникациска технологија. Уште поголем проблем е недостатокот на соодветно обучениот, стручен кадар. Така, решавањето на проблемот на информациска писменост во помалку развиените земји значи и неизбежно решавање на наталожените проблеми во информациско библиотечниот сектор и тоа почнувајќи од обезбедување на финансиски средства, преку интензивирање на обарзоването и обуката на информациско-библиотечните стручњаци до подобрување на организацијата и управувањето со информациско библиотечните системи и мрежи, подигањето на продуктивноста во истите, воведувањето на современи технолошки решенија, итн.

Само со значително зголемена финансиска и стручна помош од страна на меѓународните организации и развиените земји помалку развиените земји ќе можат да ги решат комплексните и наталожени проблеми во нивните информациско-библиотечни инфраструктури и ќе бидат поуспешни во своите напори за:

- изборување приоритетна позиција за информациската писменост во националните документи за општествено - економскиот развој, за административните и стопански реформи, за развој на образованието итн.;
- поттикнување и стимулирање на развој и имплементација на разни програми за информациска писменост на сите нивоа и во текот на целиот живот;
- интегрирање на информациската писменост во курикулумите на академските организации со вклучување на знаењата и компетенциите од информациската писменост како задолжителни при стекнувањето дипломи;
- лобирање за законска подлога на програмите за информациската писменост за обезбедување преку буџетот и други извори и механизми на континуирана поддршка за натамошен развој и примена на информациската писменост.

Општо е познато дека информациската писменост овозможува задржување и освежување на веќе стекнатите знаења и дека претставува средство кое им помага на луѓето сами да дојат до нови знаења. Таа го дефинира квалитетот на образованието и истражувачката работа, влијае врз успешноста на стопанството, врз квалитетот на општествени односи, самореализацијата на граѓаните и воопшто врз квалитетот на нивниот животот. Иако напредокот и широката употреба на информациско-телекомуникациските технологии овозможија огромен напредок во пристапот до информациите и знаењето и нивното користењето во процесот на работата и учењето, без оглед на многубројните олеснувачки решенија за корисниците, неизбежно бара специјализирани знаења и вештини од информациската писменост. Заради тоа помалку развиените земји мораат многу поинтензивно да бараат и наоѓаат решенија и во рамките на формалните образовни системи, но истовремено и да поттикнуваат широк фронт на други образовни можности за сите останати кои не се вклучени процесите на во формалното образование.

Contact: zdravka.pejova@guest.arnes.si

Suggested Bibliographic Citation:

Zdravka Pejova, "Information Literacy: An Issue which Requests Urgent Action in Developing Countries and Countries in Transition" July 2002, White Paper prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, for use at the Information Literacy Meeting of Experts, Prague, The Czech Republic.

Available at:

<<http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/pejova-fullpaper.pdf>>

Quoting from or reproduction of this paper is permitted when accompanied by the foregoing citation.